

Xəlil İSMAYILOV

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin dekani,

tarix elmləri doktoru, professor

MİLLİ KİTABXANA
AZƏRBAYCAN ELM VƏ MƏDƏNİYYƏTİNİN
XƏZİNƏSİDİR

Müasir dövrdə kitabxana işi cəmiyyətin informasişlandırılmasının mühüm atributlarından biri kimi getdikcə mürəkkəbləşən, müasir texnologiyalara əsaslanmaqla yeniləşən fəaliyyət sahəsi kimi formalaşmaqdadır. Cəmiyyətin mühüm mədəni təsisatı və informasiya bazası olan kitabxanalar müasir dövrdə olduqca mürəkkəb funksiyalar həyata keçirən sosial-kommunikasiya müəssisələrinə çevrilməkdədir. Son illər Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində görülən işlər sırasında kitabxana işinin təşkili, idarə edilməsi, oxuculara informasiya xidmətində ənənəvi iş üsulları ilə yanaşı, müasir texnologiyaların tətbiqinə başlanılması dövlətimizin kitabxana işi sahəsindəki siyasətinin prioritet istiqamətinə çevrilmişdir.

Şübhəsiz, müasir dövrdə hər bir dövlətin intellektual səviyyəsini xarakterizə edən ən əsas atributlardan biri onun informasiya resurslarını toplayan, mühafizə və səmərəli istifadə edən milli kitabxanasıdır. Professor A.Xələfovun yazdığı kimi, «Dünyanın qabaqcıl ölkələrində hələ XVII əsrdə meydana gəlib formalaşan milli kitabxanalar sonrakı əsrlərdə daha da təkmilləşmiş, «dövlət kitabxalayıcısı», milli ədəbiyyatı qoruyub saxlayan, mədəniyyətin qızıl fondunu yaradan bir müəssisə kimi məşhurlaşmışdır».

XX əsrdə Azərbaycanda zəngin informasiya sərvətlərinə malik olan Milli Kitabxananın yaranıb inkişaf etməsi milli elm və mədəniyyətin ən böyük uğurlarından biridir. Milli Kitabxanada formalaşmış sənəd-informasiya kütləsi alimlərin, yaradıcı adamların təfəkkürünün bəhrəsi, elmimizi, mədəniyyətimizi və iqtisadiyyatımızı yaşadan və inkişaf etdirən mənəvi xəzinədir.

Əsası 1923-cü ildə qoyulan Milli Kitabxana ötən dövr ərzində xalqımızın maariflənməsində, ölkəmizin elmi, iqtisadiyyatı, mədəniyyəti və təhsilinin inkişafında öz müstəsna rolunu nümayiş etdirmiş, cəmiyyətin mühüm informasiya infrastrukturunu kimi onun intellektual potensialının inkişafına səmərəli təsir göstərən zəngin bilik xəzinəsinə çevrilmişdir.

85 il ərzində zəngin təcrübə qazanan və böyük inkişaf yolu keçən M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası bu gün ölkəmizdə kitabxana işinin baş qərargahı, onu istiqamətləndirən, əlaqələndirən və inkişaf etdirən elm, təhsil, mədəniyyət və informasiya məbədinə çevrilmişdir. Kitabxana xalqımızın əsrlər boyu əldə etdiyi ən mütərəqqi elmi, mədəni-mənəvi dəyərlər zəminində formalaşaraq inkişaf etmişdir.

Bununla yanaşı, Milli Kitabxana Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq, biblioqrafiya, informasiya və kitabşünaslıq sahəsində elmi-tədqiqat işləri üzrə aparıcı və əlaqələndirici müəssisə, oxuculara kompleks kitabxana-informasiya xidməti göstərən, ölkə kitabxanaları üçün metodik mərkəz, milli

tövsiyə bibliografiyası, beynəlxalq abonement və ölkədaxili depozitar mərkəz funksiyalarını həyata keçirən baş kitabxanadır.

Hazırda bu kitabxanada toplanmış 5 milyon nüsxəyə yaxın sənəd-informasiya kütləsi dünya elmi təfəkkürünün bəhrəsi olub, müstəqil Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına xidmət edən, milli, mədəni-mənəvi dəyərlərimizi yaşadan və inkişaf etdirən fikir mərkəzidir.

Hələ 1995-ci il iyunun 3-də M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada miniatur kitabın təqdimat sərgisi keçirilərkən ümummilli liderimiz Heydər Əliyev demişdir: «Mən vaxtilə bu kitabxanaya dəfələrlə gəlmişəm. Amma bu gün kitabxananın astanasından keçərkən çox böyük hörmət və ehtiram hissi duyuram. Kitabxanaya, burada çalışan insanlara hörmət və ehtiramımı bildirmək istəyirəm» .

Heydər Əliyevin daha sonra qeyd etdiyi kimi, «Kitabxana xalq, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənəviyyat, bilik, zəka mənbəyidir. Ona görə də kitabxanaya daimi hörmət xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biridir».

Heydər Əliyev Milli Kitabxananın fondunun formalaşması ilə bağlı da çox dəyərli məsləhət vermişdir: «Bizim bu kitabxananın çox böyük fondu var. Ancaq kitabxana elə bir yerdir ki, gərək daim onun fondu genişlənsin. Çünki dünya dəyişir, yeni əsərlər, kitablar yaranır, bunlar insanlara yeni biliklər, yeni məlumat gətirir. Ona görə də bizim bu mərkəzi kitabxanamız daim yeni-yeni nəşrlərlə təmin olunmalıdır. Vaxtı ilə biz bunu planlı şəkildə edirdik. Dövlət planı var idi, heç kəsi narahat etmədən bu kitabxanayı yaradıb, inkişaf etdirmişdik və indi də fəaliyyət göstərir. Ancaq gərək indi buraya hər kəs öz payını versin. Azərbaycanın bütün ictimaiyyətini bu xeyirxah işə dəvət edirəm».

Qeyd etmək lazımdır ki, XX əsrin sonunda Milli Kitabxananın fəaliyyətinin yeni keyfiyyət almasında, onun hərtərəfli inkişaf edib yeni reallıqlara uyğunlaşmasında 1998-ci ildə qəbul edilmiş «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu çox böyük rol oynamışdır. Qanunun II fəslinin 7-ci maddəsi «Milli Kitabxana» adlandırılmış, burada Milli Kitabxananın tərfi verilmiş, onun statusu müəyyənləşdirilmişdir.

«Kitabxana işi haqqında» Qanunda göstəriləyi kimi, «Milli Kitabxana Azərbaycan Respublikasında kitabxana işi sahəsində dövlət siyasətini həyata keçirən, milli nəşrləri, xarici ölkələrdə nəşr olunmuş Azərbaycan haqqında və Azərbaycan müəlliflərinin əsərlərini, dünya əhəmiyyətli nəşrləri, o cümlədən xarici dillərdə qiymətli və digər məlumat daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən milli mədəniyyət xəzinəsi və dövlət kitabsaxlayıcısıdır».

Məlumdur ki, cəmiyyətin mühüm mədəni təsisatları və informasiya bazaları olan milli kitabxanalar müasir dövrdə olduqca mürəkkəb funksiyaları həyata keçirən, əhalinin mütaliə mədəniyyətinin formalaşmasına səmərəli təsir göstərən sosial kommunikasiya müəssisələridir. Müasir dövrdə heç bir cəmiyyətdə elm, texnika, iqtisadiyyat, təhsil və mədəniyyətin bütün sahələri kitabxana-informasiya resurslarından səmərəli istifadə olunmadan inkişaf edə bilməz.

Hazırda kitabxana işi cəmiyyətin informasiyalaşdırılmasının mühüm atributlarından biri kimi getdikcə mürəkkəbləşən, müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyasına əsaslanan fəaliyyət

sahəsi kimi formalaşmaqdadır. Kitabxanaçılıq fəaliyyəti bütün dünyada getdikcə genişlənən və dərinləşən informasiya prosesləri ilə əlaqədar daha mürəkkəb vəzifələri yerinə yetirməyə başlamışdır.

İctimai həyatın müasir inkişaf səviyyəsi cəmiyyətin informasiya sisteminin, o cümlədən də kitabxanaların biblioqrafik informasiya fəaliyyətinin qarşısında daha ciddi tələblər qoyur. Bu biblioqrafik informasiya tələbatçılarının fəallaşması, tələbatlarda milli-mənəvi istiqamətlərin genişlənməsi, həmçinin ümumbəşəri mənəvi dəyərlərə yiyələnmək zərurəti ilə əlaqədardır.

Bu baxımdan müstəqillik dövründə M.F.Axundov adına Milli Kitabxana aparıcı kitabxana statusuna malik olmuşdur. Əvvəllər dövlət biblioqrafiyasının əsas mərkəzi olan Respublika Kitab Palatasının funksiyaları da Milli Kitabxananın fəaliyyətinin tərkib hissəsinə çevrilmişdir.

Müasir dövrdə Milli Kitabxananın fəaliyyətinin mühüm vəzifələri və istiqamətləri Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 6 mart tarixli 30 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş «Azərbaycan Milli Kitabxanasının Əsasnaməsi»ndə geniş işıqlandırılmışdır.

Müstəqillik illərində dövlətin diqqət və qayğısı ilə əhatə edilmiş M.F.Axundov adına Milli Kitabxana başqa müəssisələr kimi keçid dövrünün iqtisadi çətinliklərinin öhdəsindən gəlməyə müvəffəq olmuş, oxuculara xidmət işini uğurla həyata keçirmişdir. Hər şeydən əvvəl ölkənin baş kitabxanası kimi respublikada bütün kitabxanaların elmi-metodik təminat mərkəzi funksiyasını dayandırmamışdır. Kitabxananın kollektivi kitab fondunun yeni ədəbiyyatla komplektləşdirilməsi, nəşr edilən yeni kitabların əldə edilməsi sahəsində də mühüm işlər görmüş, kitabxana işinin təkmilləşdirilməsinə nail olmuşdur.

Müstəqillik illərində kitabxananın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsində, binaların əsaslı təmir edilməsində, xarici dillərdə ədəbiyyatla komplektləşdirilməsində mühüm işlər görülmüşdür. Kitabxana binası əsaslı surətdə təmir edilmiş oxu zalları yenidən qurulmuş, yeni oxu zalları açılmış, kitabxana müasir informasiya texnologiyası ilə təmin edilmişdir. Kitabxananın kompüterləşdirilməsi sahəsində ilk mühüm addımlar atılmışdır. Xarici ölkələrin Azərbaycanda olan səfirlikləri əcnəbi dillərdə ədəbiyyat fondunun təkmilləşməsinə kömək etmək məqsədilə kitabxanaya çoxlu kitablar hədiyyə etmişlər.

Müstəqillik illərində M.F.Axundov adına Milli Kitabxana milli ideologiyanın formalaşmasında və təbliğində də mühüm işlər görmüşdür. Milli ideologiyaya dair təşkil edilən daimi və tematik kitab sərgiləri həmişə oxucuların diqqət mərkəzində olmuş, keçirilən kütləvi tədbirlərdə oxucular həvəslə iştirak etmişlər.

Kitabxana ənənəvi iş üsulları ilə yanaşı olaraq yeni iş forma və üsullarına, görkəmli dövlət, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin əsərlərinin təqdimat mərasimlərinin keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirmişdir ki, bu da kitabxananın oxucularla əlaqəsini daha da möhkəmləndirmiş, yeni kitabın təbliği işini xeyli yaxşılaşdırmış, oxucuların fəallığına səbəb olmuşdur.

Müstəqillik illərində geniş elmi-metodik işlər aparmış, kitabxanaların metodik təminatında yaxından iştirak etmişdir. Kitabxananın nəşr etdiyi metodik vəsaitlər kütləvi kitabxanaların işinə müsbət təsir göstərmişdir. Təkcə son 10 il ərzində Milli Kitabxana 15 metodik müşavirə keçirmiş,

10 adda metodik vəsait və 12 adda metodik məktub hazırlayıb kitabxanalara göndərmiş, rayon MKS-lərinə kömək göstərmək məqsədi ilə 20 dəfə kitabxananın metodistləri ezamiyyətdə olmuşlar.

Bütün bunlarla yanaşı, müstəqillik illərində milli kitabxana informasiya cəmiyyətinin kitabxana işinin qarşısına qoyduğu yeni vəzifələrə və tələblərə müvafiq təşkilati və elmi-metodik iş aparmış, kitabxana işini dövrün tələblərinə uyğun yenidən qurmaq üçün mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. Bu tədbirlər içərisində kitabxana işinin kompüterləşdirilməsi kimi çox mürəkkəb bir prosesin həyata keçirilməsi, ilk növbədə kitabxananın özünün avtomatlaşdırılması, yeni informasiya texnologiyası ilə təmin edilməsi, kitabxana xidmətinin informasiyalaşdırılması üçün müasir avadanlıqlarla təmin edilməsi vəzifələri qoyulmuşdu. Kitabxana ölkədə mövcud olan iqtisadi çətinliyə baxmayaraq bu işi qeyri-dövlət donor təşkilatların köməyi ilə həyata keçirməyi, bu sahədə uğurlar əldə etməyi bacardı. Belə ki, 1998-ci ilin sonunda kitabxana USAID-in vəsaiti hesabına Avrasiya Fondundan udduğu qrant əsasında beynəlxalq Internet şəbəkəsinə qoşulmuşdur. 1999-cu ilin əvvəlində isə kitabxana yenə də bu fonddan «Kontakt qrantı» almışdır. Bu qrant əsasında isə kitabxananın əməkdaşları Tbilisi kitabxanalarında olmuş və Gürcüstan Informasiya Mütəxəssislərinin Assosiasiyası (AIS) ilə birgə Avrasiyanın əməkdaşlıq proqramı çərçivəsində «Cənubi Qafqaz dövlətlərinin kitabxana və informasiya işçilərinin regional informasiya mərkəzi» adlı layihə işləmişlər. Layihə əsasında kitabxananın 8 nəfər əməkdaşı həmin mərkəzdə Amerika kitabxana və informasiya proqramı çərçivəsində təhsil almışdır.

Kitabxana Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Yardım Fondu - ACI YF (Soros fondu) ilə də geniş əməkdaşlıq işi quraraq, «Beynəlxalq kitab mübadiləsinin genişləndirilməsi», «Çadır şəhərciklərinə kitab bağlamalarının göndərilməsi», «Kitabxananın Internet zalının genişləndirilməsi», «Kitabxanada Tədris Mərkəzinin yaradılması», «Regional məlumat-informasiya mərkəzlərinin yaradılması» və s. layihələr üzrə qrantlar almışdır.

Bütün bunlarla yanaşı, kitabxanada kadrların yetişdirilməsi məsələsinə də geniş yer ayrılıb, onların yeni texniki vərdişlərinin artırılması məsələlərinə diqqət verilmiş və xarici dil öyrənilməsi üçün kurslar təşkil olunmuşdur. Kitabxana həmçinin öz metodik mərkəz vəzifəsini həyata keçirərək Mədəniyyət Nazirliyinin kitabxana şəbəkəsinə metodik köməklik etmək üçün kadr hazırlığına başlamışdır.

Kitabxananın yanında 2000-ci ildə Tədris Mərkəzi yaradılmış və kütləvi kitabxanaların işçiləri bu mərkəzdə öz ixtisaslarını artırmağa başlamışlar. Bir il müddətində Bakı və Sumqayıtın 35 kitabxanasından 214 nəfər kitabxanaçı həmin kursları bitirmişdir. Tədris Mərkəzi eyni zamanda respublikanın 8 rayonunda «Müasir kitabxanalar və onların vəzifələri» mövzusunda üçgünlük zona seminarı keçirmişdir.

Beləliklə, respublikamızın elm məbədgahı olan M.F.Axundov adına Milli Kitabxana müstəqillik illərində öz şərəfli işini müvəffəqiyyətlə davam etdirmiş, xalqımızın informasiya təminatına, mədəni inkişafına, intellektual yüksəlişinə, elminə, təhsilinə, tərbiyəsinə xidmət etmiş,

milli dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsində, milli ideologiyamızın formalaşmasında və təbliğində yaxından iştirak etmişdir.

Ölkə prezidenti İlham Əliyevin 20 aprel 2007-ci ildə imzaladığı «Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında» Sərəncamında göstərilir ki, «Azərbaycan kitabxanaları Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Xalqımızın yaratdığı qiymətli tarixi-mədəni, ədəbi-bədii və elmi-fəlsəfi irsin toplanıb saxlanması, bəşər mədəniyyətinin qazandığı nailiyyətlərin nəsildən-nəslə çatdırılmasında və cəmiyyətimizin intellektual-mədəni potensialının artırılmasında kitabxanalar əvəzsiz rol oynayır».

Həmin sərəncamda Milli Kitabxananın modernləşdirilməsi, müasir informasiya texnologiyaları ilə təmin edilməsi və maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi mühüm vəzifə kimi irəli sürülmüşdür. Bununla əlaqədar müasir dövrdə Milli Kitabxananın qarşısında duran əsas vəzifə Azərbaycanın informasiya cəmiyyətinə doğru inkişaf perspektivlərinə uyğun olaraq istifadəçilərin dünya informasiya resurslarından səmərəli istifadəsini təmin etmək, ölkə kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olması prosesində fəal iştirak etməkdən ibarətdir.

Əlbəttə, bütün bunlar Milli Kitabxananın kollektivi qarşısında mühüm vəzifələr qoyur. Fikrimcə, yaxın gələcəkdə Milli Kitabxananın fəaliyyətinin prioritet istiqamətlərindən biri onun kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslıq sahəsində elmi-tədqiqat işlərinin optimallaşdırılmasından ibarət olmalıdır. Bu işin əsas istiqamətləri ölkədə informasiya cəmiyyətinin formalaşması şəraitində kitabxana-informasiya xidmətinin intensivləşdirilməsi, oxucuların müasir biblioqrafiya və informasiya biliklərinə yiyələnməsi, bu işdə kitabxananın iştirakının təkmilləşdirilməsi məsələləri ilə əlaqədar olmalıdır. Bütün bu problemlər Milli Kitabxana ilə BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin mütəxəssis və alimlərinin birgə tədqiqat mövzularının əsasını təşkil edə bilər. Eyni zamanda Milli Kitabxana və BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin müasir kitabxana-informasiya problemlərinə dair birgə elmi konfrans və seminarlarının təşkili də olduqca zəruridir.

Bu da təqdirəlayiqdir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2007-ci il noyabrın 17-də Bakı şəhərində keçirilən Türkdilli ölkələrin milli kitabxana direktorlarının konfransı və «Avrasiya Kitabxanalar Assambleyası» əməkdaşlıq təşkilatının ümumi iclasının iştirakçılarına ünvanladığı məktubunda yazır: «Sizin tədbiriniz Azərbaycan Milli Kitabxanasının yaradılmasının 85 illik yubileyi ilə eyni vaxta təsadüf edir. Hər bir kitabsevərə qürur hissi bəxş edən bu tarix ölkələrimizin mədəni həyatında nəzərəçarpan hadisədir. Tarixən özünün yüksək kitab mədəniyyəti ilə tanınan və zəngin kitabxanaları ilə şöhrət tapan Azərbaycanda bu gün də kitabxanalar şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilir».

Əlbəttə, 2008-ci il noyabrın 17-də M.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının 85 illik yubileyinin təntənəli şəkildə keçirilməsi, yubiley tədbirlərində 18 ölkədən 27 qonağın iştirak etməsi müstəqil dövlətimizin Milli Kitabxananın inkişafına qayğısının təzahürü kimi

qiymətləndirilməlidir. Elə buna görə də Milli Kitabxananın yubileyi ölkəmizdə elmin, təhsilin, mədəniyyətin böyük bayramına çevrildi.

Şübhəsiz, bu məsələdə Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Naziri Əbülfəs Qarayevin xidmətlərini yüksək dəyərləndirməliyik. Çünki son zamanlar onun kitabxana işi sahəsində gördüyü işlər bu sahənin parlaq gələcəyinə ümid yaradır. Təsədüfi deyil ki, yubiley tədbirlərində iştirak edən bütün qonaqlar Milli Kitabxananın yubileyinin belə yüksək səviyyədə keçirildiyinə görə dövlətimizin başçısına və Mədəniyyət və Turizm Nazirinə xüsusi minnətdarlıq ifadə etdilər.

Bütün kitabxana ictimaiyyətinin ürəyindən olan belə bir məqamı da xatırlatmaq istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Milli Kitabxananın bir qrup əməkdaşına fəxri adların və medallar verilməsi haqqında xüsusi sərəncamlar imzalamışdır. Belə ki, həmin sərəncamlara əsasən Tahirov Kərim Məhəmməd oğlu, Məmmədov Fazil Həsənbala oğlu, Hacıyeva Mələkxanım Məmməd qızı, Əmrahova Yaşar Mustafa qızı, Məmmədova Tamilla Rəhim qızı “Əməkdar Mədəniyyət İşçisi” fəxri adına layiq görülmüş, Ağayeva Fatma Həsən qızı, Bayramov Dəmir Əmrah oğlu, Əsədova Bənövşə Ağamalı qızı, Həmidova Hərifət Mülki qızı “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşlar.

M.F. Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının 85 illik yubileyi münasibətilə bu elm və mədəniyyət ocağının kollektivini, eləcə də mükafat və fəxri ad almış bütün əməkdaşları BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin professor-müəllim heyəti adından ürəkdən təbrik edir, onlara yeni-yeni uğurlar arzulayırıq!